

راهبردهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری با استفاده از فن سوات (بررسی موردی دهستان کوهسار شهرستان هشتروند)

سید مرتضی نوربخش *

محمد اکبرپور سراسکانرود **

تاریخ دریافت: ۱۶ فروردین ۱۳۹۰

تاریخ پذیرش: ۰۶ تیر ۱۳۹۰

چکیده

مهاجرت از روستا به شهر، از گذشته تاکنون همواره وجود داشته است و این موضوع، پویایی جامعه را نشان می‌دهد. اما اکنون، مهاجرت بی‌رویه و تخلیه روستاها از نیروی کار، یکی از نارسایی‌های اجتماعی- اقتصادی جامعه روستایی کشور محسوب می‌شود. ادبیات توسعه در کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که مهاجرت‌های روستا- شهری، آثار منفی بسیاری بر ناحیه مبدأ و مقصد گذاشته است. از این رو، در طول دهه‌های گذشته، به منظور شناخت این پیامدها و جستجوی راهکارهایی برای کاهش آن، به میزان بسیاری تلاش شده است، اما متأسفانه، به دلیل فقدان دیدگاه راهبردی و یکپارچه، تلاش‌ها چندان با موفقیت همراه نبوده‌اند. در دیدگاه راهبردی، با تأکید بر توسعه پایدار، یکی از راه‌های کاهش مهاجرت از روستا به شهر، پایدار کردن کیفیت زندگی روستاییان بیان شده است که دستیابی به برابری و حفظ تنوع فرهنگی، افزایش حس جمعی و شهروندی، دستیابی به کیفیت و ارتقای کیفیت زندگی و هر نوع تغییر را در فعالیت‌های اقتصادی شامل می‌شود که موجب بهبود کیفیت زندگی شود. در مقاله حاضر، با استفاده از فن سوات، قوت‌ها و ضعف‌های داخلی، فرصت‌ها و تهدیدهای خارج از حوزه سکونتگاه‌های روستایی دهستان کوهسار، بخش مرکزی شهرستان هشتروند با دید یکپارچه تبیین شده و راهبردهایی برای حل مسائل مربوط به مهاجرت، در روستاهای مورد بررسی بیان شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهند که با آگاهی از جنبه‌های داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) راهبرد تهاجمی، مؤثرترین راهکار پیش‌روی منطقه برای کاهش مهاجرت‌های روستا- شهری است.

کلیدواژه‌ها: مهاجرت، روستا- شهری، دهستان کوهسار، شهرستان هشتروند.

* استادیار جامعه‌شناسی و عضو هیئت علمی دانشگاه البرز قزوین. dmrnbakhsh@gmail.com

** عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. (نویسنده مسئول) akbarpour1983@yahoo.com

مقدمه

پدیده مهاجرت در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه وجود دارد، لیکن نوع و ماهیت مهاجرت در هر دو دسته از کشورهای فوق متفاوت است (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۴۶). نقطه عطف مهاجرت‌ها در اروپا، رنسانس است و در بیشتر موارد، آثار مفیدی نیز داشته، زیرا با ساختار آن جوامع سازگار بوده است. ولی در کشورهای در حال توسعه، مهاجرت به صورت دیگری پدید آمد، زیرا عوامل شکل دهنده آن، از درون جوامع مذکور ریشه نگرفته بود و در نتیجه آثار نامطلوب اقتصادی-اجتماعی و زیست‌محیطی را پدید آورد. گرچه مهاجرت، مثبت در نظر گرفته می‌شود، لیکن پیدایش و گسترش بی‌رویه و بدون برنامه آن، مسائل مکانی-فضایی متعددی در مبداء و مقصد پدید می‌آورد (ارشاد و آقایی، ۱۳۸۱: ۸۵). در پژوهش درباره مهاجرت روستاییان به شهرها عمدتاً تلاش می‌شود دلایل مهاجرت روستاییان تبیین شود و عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری آنها برای مهاجرت شناسایی گردد؟ عوامل اقتصادی و غیراقتصادی در ایجاد انگیزه برای مهاجرت روستا-شهری مؤثر هستند، اما در فرایند تصمیم‌گیری برای مهاجرت، عوامل مؤثر در گرایش افراد به مهاجرت و نیز مناطق گوناگون، کاملاً متفاوت است و مجموعه گسترده‌ای از افراد و قشرها، دلایل متفاوتی برای مهاجرت دارند (ظاهرخانی، ۱۳۸۰: ۶۸). به اعتقاد تودارو، مهاجرت، نابرابری‌های ساختاری شهر و روستا (در جهان سوم) را از دو طریق تشدید می‌کند. اولاً، تعداد افراد تحصیل‌کرده در بین مهاجران، فراوان است که در این صورت، روستا از سرمایه انسانی ماهر تهی می‌شود و حضور مهاجران در شهر، به بهبود کیفیت نیروی کار شهری می‌انجامد. دوم اینکه، مشاغل جدید ایجاد می‌شوند که اکثراً مشکل‌تر و گران‌تر از مشاغل روستایی هستند، زیرا به منابع تکمیلی نیازمندند (تودارو، ۱۳۶۷: ۶). آدامو طرح فشارهای ناشی از عوامل مؤثر اجتماعی، اقتصادی و محیطی را که تحت تأثیر تجهیزات خارجی و بیرونی است، در نگهداری طولانی مدت جمعیت در نواحی روستایی جهان سوم دشوار دانسته است و بیان می‌کند که «در جوامع روستایی، نباید پرسید که چرا مردم روستاها را ترک می‌کنند، بلکه باید پرسید که چرا در روستا باقی می‌مانند؟» (آدامو، ۲۰۰۳: ۴). در شرایط کنونی، بازگرداندن روستاییان و اسکان مجدد آنها در روستا به دلیل وجود محدودیت‌ها و عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به سادگی میسر نیست. دلیل مهاجرت و متروک شدن روستاها را می‌توان محرومیت‌های این قشر از جامعه دانست، زیرا هر انسانی قبل از هر چیز برای حفظ و تعالی بقای خود تلاش می‌کند. زمانی که این تلاش، نتیجه مطلوبی در سرزمین آباء و اجدادی نداشته باشد، بهترین گزینه مهاجرت است. در واقع، اغلب مهاجرت‌ها در نواحی روستایی عکس‌العمل طبیعی روستاییان به شرایط نامطلوب زیستی است (محمدی، مهدوی، قدیری معصوم، ۱۳۸۳: ۲۰۸). بر اساس تجربه‌های به دست آمده از سیاستگذاری برخی از کشورهای در حال توسعه، کاملاً آشکار است که اقدامات

راهبردهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری ...

درمانی کوتاه‌مدت نمی‌تواند مؤثر باشند، بلکه تدوین خط‌مشی‌هایی مورد نیاز است که هدفشان از بین بردن نابرابری‌ها و تفاوت‌های آشکار بین مناطق روستایی و شهری به لحاظ فرصت‌ها و کیفیت زندگی باشد. در کشوری مانند ایران که تفاوت در میزان توسعه اقتصادی، نه تنها در بین استان‌ها، بلکه حتی در داخل یک استان فراوان است و تمرکز فرصت‌های اقتصادی به خوبی تحقق نیافته است، بررسی پدیده مهاجرت از اهمیت بسیاری برخوردار است. جریان اخیر مهاجرت روستا به شهر در ایران، نه تنها برای مناطق روستایی، بلکه برای مراکز شهری، نتایج منفی جبران‌ناپذیری داشته است و خواهد داشت که از آن جمله، می‌توان تهي شدن روستاها از جمعیت و افزایش نرخ بیکاری شهری را بیان کرد (دانشور کاخکی، دهقانان، کریم کشته، گلریز ضیایی، ۱۳۸۵: ۲). تاکنون پژوهش‌های وسیعی درباره عوامل مؤثر بر مهاجرت روستا- شهری، آثار و نتایج آن در ایران انجام شده است و به دلیل نقش دوگانه این پدیده بر توسعه اقتصادی کشور، انجام پژوهشی در این زمینه ضرورت دارد که در آن اقدامات راهبردی برای مقابله با مهاجرت بیان شود. از این رو، در پژوهش حاضر، مهاجرت در دهستان کوهسار، بخش مرکزی شهرستان هشتروند مورد بررسی قرار می‌گیرد تا مشخص شود که بر اساس مدل سوات، چه راهبردی برای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری در بخش مرکزی مؤثر است؟

چارچوب نظری

از بارزترین نمونه‌های تحرک جمعیتی که به صورت ترک روستا برای زندگی در شهر جلوه می‌کند، مهاجرت روستا- شهری است. این نوع مهاجرت، از دیرینه‌ترین و پایدارترین پدیده‌های تاریخ و تمدن بشری است که پس از انقلاب صنعتی و در عصر نوین، بسیار گسترش یافته است. مهاجرت‌های روستا- شهری یکی از انواع بسیار بااهمیت و شایع مهاجرت هستند. تقریباً در طول تاریخ بشر، در همه کشورها و زمان‌ها، مهاجرت از روستا به شهر وجود داشته است. اندیشمندان با توجه به دیدگاه‌های نظری رایج در علوم اجتماعی، به تفسیر و تبیین این پدیده می‌پردازند. مهاجرت‌های روستا- شهری، جزءلاینفک فرایند توسعه اقتصادی است، به طوری که برخی از اندیشمندان، توسعه اقتصادی را معادل انتقال نیروی کار از بخش کشاورزی به صنعت تعریف می‌کنند (لويس^۱، ۱۹۵۴؛ فی و رنيس^۲، ۱۹۶۱). تاکنون پژوهش‌های بسیاری درباره مهاجرت‌های روستا- شهری انجام شده و نظریه‌های بسیاری زیادی درباره آن مطرح گردیده است. در این زمینه کسانی مانند تودارو، لوئیس، و غیره نظریه مطرح کردند و دیدگاه‌هایی مانند کارکردگرایی، وابستگی، اقتصاد دوگانه و غیره وجود دارند. با تأکید بر دلایل مهاجرت از روستا به شهر، برخی از نظریه‌های مذکور تشریح می‌شود تا بتوان به دیدگاهی جامع در این زمینه دست یافت. کارکردگرایان معتقدند که همه نیازهای اجتماعی در چارچوب نظام‌های اجتماعی

2 Lewis

3 Fei and Ranis

آموخته می‌شوند. کنشگران در هر نظام، نیازهایی دارند که نمی‌توانند در آن نظام به رفع آنها بپردازند. از این رو، ممکن است تحولات لازم برای کاهش ناهماهنگی بین احساس نیاز و امکان رفع آن در کنشگر یا در نظام یا در هر دو پدید آید. درک ناهماهنگی‌ها بین ویژگی‌های فرد و نظام اجتماعی، موجب مهاجرت شخص به منظور کاهش ناهماهنگی‌های ساختی می‌شود (لهسایی‌زاده، ۱۳۶۸: ۶۱). کاظمی‌پور با استفاده از نظریه مذکور، در تبیین دلایل مهاجرت روستاییان به شهر تهران می‌گوید: «از آنجایی که نیازهای اجتماعی افراد در محیط‌های روستایی برآورده نمی‌شود و در تعدادی از شهرها، پاسخ مناسبی برای آنها وجود دارد، میان جوامع روستایی و شهری، عدم تعادل ایجاد می‌شود و روستاییان برای رفع نیازهای خود مهاجرت می‌کنند» بر اساس دیدگاه وابستگی، مهاجرت نتیجه انتقال ساختی روستاها از نظام سنتی - زمینداری به نظام صنعتی و ادغام آنها در نظام سرمایه‌داری وابسته است. از این رو، در دیدگاه مذکور در بررسی مهاجرت‌ها، بر ساخت اقتصاد جهانی تأکید می‌شود نه بر توسعه انفرادی یک کشور. صاحب‌نظران دیدگاه مذکور، دو دسته عوامل را در رشد مهاجرت مؤثر دانسته‌اند: عوامل تغییردهنده و عوامل رکوی. عامل تغییردهنده، بیانگر دگرگونی‌های مبتنی بر فناوری و ماشینی شدن کشاورزی است که موجب بیکاری یا کم‌کاری کشاورزان می‌شود و در نتیجه روستاییان را مجبور به مهاجرت می‌کند. عامل رکودی که در پژوهش حاضر، دلایل جمعیت‌شناسی مهاجرت نامیده می‌شود، زمانی مؤثر است که رشد جمعیت به دلیل بهبود نسبی وضع بهداشت و درمان، از تولیدات کشاورزی سنتی سبقت گیرد و نیروی کار مجبور به حرکت شود (قاسمی اردهایی، ۱۳۸۵: ۵۷). مایکل تودارو درصدد تبیین مهاجرت‌های روستا-شهری بوده است. فرض اصلی الگوی تودارو این است که هر مهاجر بالقوه، بر مبنای هدف افزایش "درآمد انتظاری" تصمیم می‌گیرد که به شهر برود یا خیر. در این تصمیم‌گیری، دو عامل اقتصادی اصولی مؤثر هستند: اولین عامل به تفاوت واقعی موجود بین دستمزد در شهر و روستا مربوط است که به دلیل مهارت‌های متفاوت و دوره‌های آموزش کارگران به وجود آمده است. در واقع، وجود تبعیض بین دستمزدهای پرداخت شده به کارگران شهری، در مقایسه با دستمزدهای کارگران ماهر روستایی، اصل همیشگی در تصمیم به مهاجرت تشخیص داده شده است. دومین عنصر اصلی الگوی مزبور و مهم‌ترین قسمت آن که در سایر الگوهای مهاجرت از روستا به شهر وجود ندارد، میزان احتمال موفقیت هر مهاجر در دستیابی به شغل در شهر است (قاسمی اردهایی، ۱۳۸۵: ۵۸). یکی از نظریه‌های مهم مطرح شده در زمینه مهاجرت روستا-شهری، نظریه چرخه حیات است. بر اساس نظریه تحول جمعیت‌شناختی، بین توسعه‌یافتگی و تغییر جمعیت، رابطه معنی‌داری وجود دارد، به گونه‌ای که نواحی و کشورهای مختلف بر اساس میزان توسعه‌یافتگی، در یکی از مراحل جمعیت‌شناختی جای می‌گیرند. بر مبنای نظریه تحول جمعیت‌شناختی، با بررسی روند رشد جمعیت روستاها، می‌توان مراحل را برای افزایش و کاهش جمعیت روستاها در نظر گرفت. با استناد به نظریه انتقال جمعیت‌شناختی، می‌توان اظهار کرد که توسعه‌یافتگی، باعث کاهش نرخ رشد جمعیت می‌شود، ولی اگر منافع توسعه، به‌طور عادلانه توزیع نشوند، نابرابری و

راهبردهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری ...

قطب‌های متراکم جمعیت پدید می‌آید که سرانجام، به نامتعادل شدن توزیع جمعیت در کشور یا منطقه و به دنبال آن، به مهاجرت جمعیت از مناطق غیربرخوردار به ویژه روستاها به شهرها می‌انجامد. بدین ترتیب، با توجه به وجود ارتباط معنی‌دار تعداد جمعیت روستا و میزان توسعه‌یافتگی آن، با ترسیم منحنی تحولات جمعیتی روستا، می‌توان منحنی عمر روستا را ترسیم کرد. روستاها پس از گذراندن مرحله پیدایش، مرحله صعودی را طی می‌کنند. در این مرحله، رونق اقتصادی، افزایش امید به زندگی و احیاناً جذب مهاجر، باعث افزایش تعداد جمعیت می‌شود. بعضی از روستاها، با ادامه روند جذب جمعیت یا ادغام با روستاهای دیگر، همچنان این مرحله را ادامه می‌دهند تا سرانجام، بدون گذر از یک دوره حیات، دوران جدیدی از روند تکاملی خود را به صورت شهر آغاز کنند (فیروزنیا، ۱۳۸۵: ۴۱).

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، توصیفی - تحلیلی است. دهستان کوهسار، شانزده روستا دارد که سه روستای آن، یعنی قاضی کندی، تنه ده و سیه دولان، خالی از سکنه هستند. بنابراین، جامعه آماری پژوهش، سیزده روستای دهستان کوهسار در نظر گرفته شد که ۹۶۰ خانوار دارند. با توجه امکانات و توان پژوهشگر، حدود ۲۰ درصد از آنها (۲۰۰ سرپرست خانوار) به عنوان حجم نمونه تعیین شدند. درباره تعداد دقیق مهاجران روستاها، اطلاعات دقیقی وجود ندارد و متناظر با حجم نمونه خانوارهای روستایی ساکن، ۲۰۰ نفر از خانوارهای مهاجران، به عنوان نمونه خانوارهای مهاجر تعیین شدند. با توجه به تعداد خانوار در هر یک از روستاهای مورد بررسی، حجم نمونه تعیین شده، بین روستاها توزیع شد و سهمیه هر روستا، مشخص گردید و نمونه‌گیری از خانوارهای ساکن، به طور تصادفی انجام شد.

جدول (۱): تعداد خانوار و جمعیت روستاهای دهستان کوهسار بر اساس آمار سرشماری ۱۳۸۵

نام روستا	تعداد خانوار	تعداد مرد	تعداد زن	تعداد خانوارهای منتخب	نام روستا	تعداد خانوار	تعداد مرد	تعداد زن	تعداد خانوارهای منتخب
اغ بلاغ	۹۵	۲۱۹	۲۱۶	۲۰	عمودبیزج	۷۲	۱۸۲	۱۹۶	۱۲
باشماق	۵۷	۱۴۴	۱۴۲	۱۰	اکوزگنبدی	۹۹	۲۲۲	۲۳۷	۳۰
دیزج علی قلی بیگ	۲۱۲	۴۲۲	۴۵۳	۵۵	تنه ده	×	×	×	-
قاضی کندی	×	×	×	-	سیف الدین کوه	۵	۱۰	۱۱	۱
قرمبلاغ	۷۸	۱۴۵	۱۳۵	۱۵	سیه دولان	×	×	×	-
اوشندل	۱۹۹	۴۲۳	۴۶۸	۵۰	صومعه سنگ	۸	۲۸	۲۷	۱
یاباکندی	۳۸	۱۱۱	۸۵	۴	قرجه قیه پناهی	۴۶	۱۰۱	۹۵	۸
دهلان	۲۸	۶۷	۶۴	۳	گله ده کوه	۱۶	۴۸	۴۶	۱
کل	۹۶۰	۲۱۳۷	۲۱۸۱		کل مرد وزن		۴۳۱۸		

منبع: سرشماری آماری نفوس و مسکن، ۱۳۸۵ و یافته‌های پژوهش

همچنین به منظور بررسی عوامل مهم مؤثر بر مهاجرت‌های روستا-شهری، با تنظیم پرسشنامه به صورت طیفی، از پاسخگویان خواسته شد تا هر یک از عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا-شهری را به لحاظ اهمیت رتبه‌بندی کنند و سپس به ارزیابی و رتبه‌بندی تأثیر همان عامل در روستای خود بپردازند. آنگاه وزن هر یک از عوامل، با روش تخصیص خطی، محاسبه و برآورد گردید تا اهمیت هر یک از عوامل، به طور استاندارد و به تفکیک، در منطقه مورد بررسی مشخص شود و مورد مقایسه تطبیقی قرار گیرد. همچنین برای تدوین راهبردهای مناسب به منظور مقابله با مهاجرت‌های روستا-شهری، از فن سوات استفاده شد. در فرایند تدوین سیاست‌ها و راهبردهای توسعه، با توجه به نحوه تعامل هر عامل داخلی و خارجی، می‌توان ماتریسی را ترسیم کرد که چهار نوع راهبرد دارد (ازکیا، زارع و ایمانی، ۱۳۸۷: ۷۶). بر این اساس، ماتریس سوات باید بتواند قوت‌ها و فرصت‌ها را حفظ کند، از مزیت‌ها استفاده نماید و آثار منفی و مخرب ضعف‌های درونی و تهدیدهای بیرونی را کاهش دهد. در این روش، ابتدا با توجه به بررسی‌های انجام شده درباره محیط داخلی و خارجی منطقه، فهرستی از قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای مؤثر در مهاجرت‌های روستا-شهری شناسایی گردید و سپس با پرسش آرای مردم و وزن‌دهی به هر کدام از موضوعات و محاسبه و تحلیل آنها، اولویت‌ها مشخص گردید و در نهایت، به منظور تقلیل ضعف‌ها، تهدیدها، تقویت قوت‌ها و فرصت‌های موجود در خصوص کاهش مهاجرت روستا-شهری در نواحی روستایی مذکور، راهبردهای مناسبی تدوین گردید. با توجه به کیفی بودن فن و شاخص‌ها، تعمیم یافته‌ها را برای سایر روستاهای شهرستان نیز می‌توان مورد توجه قرار داد.

یافته‌های پژوهش

از کل پاسخگویان، ۱۶۸ نفر (۸۵/۴ درصد) مرد و ۳۲ نفر (۱۴/۶ درصد) زن بوده‌اند. همچنین بر اساس توزیع سنی پاسخگویان، ۲۰/۶ درصد در گروه سنی کمتر از ۳۰ سال، ۶۲/۷ درصد در گروه سنی ۳۰ تا ۵۰ سال و ۱۶/۷ درصد نیز در گروه سنی بیشتر از ۵۰ سال قرار داشتند. ۹۵/۴ درصد از پاسخگویان، متأهل و ۳/۶ درصد از آنها نیز مجرد بوده‌اند. از بین افراد مورد بررسی، ۴۲/۷ درصد، بی‌سواد بودند و ۱۰/۶ درصد تحصیلات ابتدایی، ۲۵/۴ درصد سیکل، ۱۳/۳ درصد دیپلم و ۴ درصد نیز مدرک بالاتر از دیپلم داشتند. بر اساس یافته‌های پژوهش، ۵۷/۳ درصد از پاسخگویان زارع، ۱/۴ درصد دامدار، ۱۰ درصد زارع و دامدار و ۴ درصد نیز زارع، باغدار و دامدار بوده‌اند. همان طور که در جدول (۲) ملاحظه می‌شود، نتایج پاسخ مخاطبان نشان می‌دهد که در میان عوامل مؤثر بر مهاجرت روستا-شهر در منطقه مورد بررسی، عوامل اقتصادی از اهمیت بیشتری برخوردار هستند.

راهبردهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری ...

جدول (۲): اولویت‌بندی متغیرهای مؤثر بر مهاجرت روستا- شهری

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	میانگین استاندارد	وزن	رتبه	میانگین وضع موجود	وزن	رتبه	Z محاسبه شده	sig
تصادفی	بیکاری	۴/۹۸	۰/۲۸۲	۲	۴/۹۴	۰/۲۸۲	۲	-۱/۲۷۹	۰/۲۰۱
	ناکافی بودن درآمد	۵/۴۰	۰/۳۹۸	۱	۵/۴۰	۰/۳۹۸	۱	-۰/۲۲۹	۰/۸۱۹
	نداشتن زمین کشاورزی	۴/۱۶	۰/۱۷۶	۳	۳/۹۸	۰/۱۷۶	۳	-۳/۳۰۴	۰/۰۰۱
	هزینه‌های بالای زندگی	۳/۹	۰/۰۸۸	۴	۳/۱۳	۰/۰۱۳	۶	-۸/۱۴۹	۰/۰۰۰
	فقدان خدمات آموزش مهارت‌های شغلی	۳/۲۲	۰/۰۳۴	۵	۳/۱۱	۰/۰۸۸	۴	-۲/۲۲۶	۰/۰۲۶
	فقدان امکانات زیربنایی و زیرساختی	۳	۰/۰۱۳	۶	۳/۱۸	۰/۰۳۴	۵	-۲/۶۵۸	۰/۰۰۸
	جمع	-	-	۱	-	-	-	-	-

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	میانگین استاندارد	وزن	رتبه	میانگین وضع موجود	وزن	رتبه	Z محاسبه شده	sig
اجتماعی و محیطی	فقدان امکانات بهداشتی و درمانی	۳/۱۶	۰/۰۷۱	۶	۲/۹	۰/۰۷۱	۶	-۵/۰۳۹	۰/۰۰۰
	فقدان خدمات آموزشی و فرهنگی	۴/۳۲	۰/۱۶۰	۳	۴/۳۲	۰/۱۶۰	۳	-۱/۷۰۱	۰/۰۸۹
	فقدان امکانات تفریحی و سرگرمی	۱/۰۲	۰/۰۰۲	۱۱	۰/۶۷	۰/۰۰۸	۱۰	-۶/۸۹۶	۰/۰۰۰
	فقدان انگیزه پیشرفت	۵/۵۸	۰/۲۴۰	۱	۵/۶۲	۰/۲۴۰	۱	-۱/۴۶۰	۰/۱۴۴
	کمبود آب کشاورزی	۵/۱۴	۰/۱۹۸	۲	۴/۸۶	۰/۱۹۸	۲	-۴/۴۸۰	۰/۰۰۰
	اختلاف‌های قومی، قبیله‌ای یا خانوادگی	۱/۱۴	۰/۰۳۱	۸	۰/۵	۰/۰۰۲	۱۱	-۷/۸۸۰	۰/۰۰۰
	بایبندی به آداب، رسوم و سنت‌ها	۱/۱۴	۰/۰۱۷	۹	۰/۷	۰/۰۱۷	۹	-۷/۲۵۳	۰/۰۰۰
	فقدان امنیت اجتماعی	۱/۰۸	۰/۰۰۸	۱۰	۰/۶۳	۰/۰۳۱	۸	-۷/۲۶۷	۰/۰۰۰
	دوری از اقوام، آشنایان و دوستان	۲/۴۲	۰/۰۵۰	۷	۲/۰۱	۰/۰۵۰	۷	-۶/۸۳۱	۰/۰۰۰
	فقدان امنیت و تهدیدهای محیطی	۳/۳۰	۰/۰۹۷	۵	۳/۰۱	۰/۰۹۷	۵	-۴/۸۳۱	۰/۰۰۰
	فقدان مسکن مناسب و ارزان	۳/۳۵	۰/۱۲۶	۴	۲/۹۳	۰/۱۲۶	۴	-۶/۹۶۷	۰/۰۰۰
	جمع	-	-	۱	-	-	-	-	-

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

در شکل استاندارد و در منطقه مورد بررسی، بیشترین عوامل اجتماعی و محیطی مؤثر بر مهاجرت‌های روستا-شهری، به ترتیب فقدان انگیزه پیشرفت و ناامیدی، کمبود آب کشاورزی، فقدان امکانات آموزشی و فرهنگی، فقدان مسکن مناسب و ارزان بوده است. همچنین نتایج پاسخ مخاطبان به پرسش مربوط به راهکارهای مؤثر در کاهش مهاجرت‌های روستا-شهری و کاهش مهاجرت در منطقه مورد بررسی (جدول ۳) نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی می‌توانند بیشترین تأثیر را در کاهش مهاجرت روستا-شهری داشته باشد. در میان عوامل اقتصادی مؤثر در کاهش مهاجرت روستا-شهری به طور استاندارد، بیشترین امتیاز به ترتیب به ایجاد فرصت‌های شغلی، اعطای تسهیلات و وام‌های کم‌بهره، فراهم کردن امکانات زیربنایی و زیرساختی، کاهش هزینه‌های زندگی و نیز ایجاد انگیزه پیشرفت و آینده‌ای روشن، تخصیص حق آب به روستاییان، ایجاد مسکن امن، مناسب و ارزان داده شده است. مشارکت و همیاری روستاییان برای کمک به اشخاص نیازمند و فراهم کردن امکانات آموزشی و فرهنگی نیز از جمله راهکارهای اجتماعی و محیطی برای کاهش مهاجرت‌های روستا-شهری به طور استاندارد بیان شده‌اند.

جدول (۳): اولویت‌بندی راهکارهای مؤثر بر کاهش مهاجرت روستا شهری

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	میانگین استاندارد	وزن	رتبه	میانگین وضع موجود	وزن	رتبه	Z محاسبه شده	sig
اقتصادی	ایجاد فرصت‌های شغلی	۵/۱۰	۰/۴۵۴	۱	۴/۳۹	۰/۲۹۱	۲	۰/۰۰۰	۱
	اعطای تسهیلات و وام‌های کم‌بهره	۴/۳۹	۰/۲۹۱	۲	۵/۱۵	۰/۴۵۴	۱	-۲/۶۹۴	۰/۰۰۷
	وجود خدمات آموزش مهارت‌های شغلی	۳/۸۰	۰/۰۱۸	۵	۳/۷۲	۰/۰۷۳	۴	-۲/۳۱۷	۰/۰۲۱
	ایجاد امکانات زیربنایی و زیرساختی	۴/۰۳	۰/۱۶۴	۳	۳/۹۴	۰/۱۶۴	۳	-۱/۹۰۷	۰/۰۵۷
	هزینه‌های کم زندگی	۳/۹۷	۰/۰۷۳	۴	۳/۰۸	۰/۰۱۸	۵	-۸/۱۳۶	۰/۰۰۰
	جمع	-	۱	-	-	۱	-	-	-

راهبردهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری ...

ادامه جدول (۳)

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	میانگین استاندارد	وزن	رتبه	میانگین وضع موجود	وزن	رتبه	Z محاسبه شده	sig	
اجتماعی و محیطی	ایجاد امکانات بهداشتی و درمانی	۳/۱۲	۰/۰۷۵	۶	۳/۹۲	۰/۰۵۵	۷	-۳/۹۴۸	۰/۰۰۰	
	ایجاد امکانات آموزشی و فرهنگی	۳/۲۱	۰/۰۹۹	۵	۳/۳۴	۰/۱۲۴	۴	-۰/۱۶۰	۰/۸۷۳	
	ایجاد امکانات تفریحی و سرگرمی	۲/۱۳	۰/۰۰۶	۱۱	۲	۰/۰۰۶	۱۱	-۵/۸۵۹	۰/۰۰۰	
	مشارکت و همیاری بین روستاییان برای کمک به اشخاص نیازمند	۳/۵۰	۰/۱۲۴	۴	۳	۰/۰۹۹	۵	-۷/۰۳۷	۰/۰۰۰	
	ایجاد انگیزه پیشرفت و آینده‌ای روشن	۴/۹۱	۰/۲۲۱	۱۰	۴/۷۴	۰/۲۲۱	۱	-۰/۸۱۶	۰/۴۱۴	
	ایجاد و تخصیص حق آب به روستاییان	۳/۹۹	۰/۱۸۶	۲	۳/۸۴	۰/۱۸۶	۲	-۲/۲۰۲	۰/۰۲۸	
	کاهش اختلاف‌های قومی و قبیله‌ای	۲/۱۵	۰/۰۰۱	۱۲	۱/۵۴	۰/۰۰۱	۱۲	-۸/۲۸۸	۰/۰۰۰	
	برخورداري از آزادي	۳/۰۶	۰/۰۵۵	۷	۲/۹۴	۰/۰۷۵	۶	-۲/۶۵۹	۰/۰۰۸	
	وجود امنیت اجتماعی	۲/۶۶	۰/۰۲۵	۹	۲/۱۶	۰/۰۱۴	۱۰	-۷/۹۴۱	۰/۰۰۰	
	زندگی در کنار اقوام و دوستان	۲/۶۴	۰/۰۱۴	۱۰	۲/۳۲	۰/۰۲۵	۹	-۵/۹۵۳	۰/۰۰۰	
	ایجاد مسکن امن، مناسب و ارزان	۳/۷۰	۰/۱۵۴	۳	۳/۳۷	۰/۱۵۴	۳	-۴/۷۱۸	۰/۰۰۰	
	ایمن کردن روستا در برابر تهدیدهای محیطی	۳/۰۶	۰/۰۳۸	۸	۲/۶۲	۰/۰۳۸	۸	-۷/۴۲۹	۰/۰۰۰	
	جمع	-	-	۱	-	-	۱	-	-	-

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۸۹

همچنین به‌منظور تدوین راهکارها و سیاست‌های توسعه نواحی روستایی در منطقه مذکور از طریق کاهش مهاجرت از روستا به شهر، شناخت عوامل چهارگانه (سوات) برای رفع ضعف‌ها، تهدیدها و بهبود قوت‌ها، اجتناب‌ناپذیر است. به منظور توسعه نواحی مذکور، با مشخص کردن مهمترین قوت‌ها و ضعف‌ها به منظور تدوین راهبردهای تهاجمی مبتنی بر بهره‌گیری از برتری‌های رقابتی نواحی روستایی، تبیین مهم‌ترین فرصت‌های پیش‌رو به منظور رفع ضعف‌های درون ناحیه‌ای از طریق تدوین راهبردهای بازنگری به منظور تخصیص منابع، بیان مهم‌ترین قوت‌های درون ناحیه‌ای به‌منظور رفع تهدیدهای برون ناحیه‌ای، با تأکید بر

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

راهبردهای تنوع‌بخشی به منظور رفع نیازمندی‌های نواحی روستایی و نیز تدوین راهبردهای تدافعی به منظور رفع آسیب‌پذیری ناحیه‌ای انجام شده است. در ابتدا عوامل داخلی مؤثر بر مهاجرت در منطقه مورد بررسی به منظور شناسایی ضعف‌ها و قوت‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. در مرحله بعد، بررسی عوامل خارجی نیز به منظور شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی ناحیه مذکور در خصوص مهاجرت، انجام شده است. بنابراین، مجموعه قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود و مؤثر بر مهاجرت در جنبه‌های (اقتصادی، اجتماعی و محیطی) توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته است. همان‌طور که در جدول (۴) ملاحظه می‌شود، در نواحی روستایی مورد بررسی، ۱۰ قوت داخلی در برابر ۹ ضعف داخلی و ۱۱ فرصت خارجی در برابر ۹ تهدید خارجی مورد ارزیابی قرار گرفته است. بدین ترتیب، در مجموع، می‌توان ۲۱ قوت و فرصت را مزیت و ۱۸ ضعف و تهدید را محدودیت پیش‌روی روستاهای منطقه مذکور به منظور کاهش مهاجرت روستا- شهری محسوب کرد. همچنین تلاش شد با پرسشنامه، مزیت‌ها و محدودیت‌های عمده ناحیه از دیدگاه مردم منطقه اولویت‌بندی شود تا علاوه بر مشارکتی کردن این روش، بتوان نتیجه را به طور کمی و اصولی به دست آورد. بنابراین با توجه به آرای مردم و محاسبه‌های انجام شده، مجموع وزن‌های داده شده به هر یک از قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها در جدول‌های (۵) و (۶) بیان شده است. به فرصت‌ها و قوت‌های عالی، نمره چهار، به فرصت‌ها و قوت‌های معمولی، نمره سه، به ضعف‌ها و تهدیدهای معمولی نیز نمره دو و به ضعف‌ها و تهدیدهای جدی نیز نمره یک داده شده است. آنگاه با ضرب نمره در وزن هر عامل، وزن نهایی محاسبه شده است. تحلیل سوات نشان می‌دهد که به اعتقاد پاسخگویان، مؤلفه‌های برخورداری از روحیه همیاری، مشارکت و قابلیت انجام فعالیت‌های کشاورزی، به ترتیب با ۴۵۰ و ۲۸۵ امتیاز، مهم‌ترین قوت‌های داخلی و عامل برخورداری از جاذبه‌های فرهنگی با ۵۳ امتیاز، کم‌اهمیت‌ترین قوت داخلی در کاهش مهاجرت‌های روستا- شهری در منطقه مذکور هستند. همچنین به اعتقاد مردم، اعطای تسهیلات و وام‌های کم‌بهره به روستاییان، با ۷۹۳ امتیاز، مهم‌ترین فرصت بیرونی در کاهش مهاجرت هستند، در مقابل، مؤلفه خرید محصولات کشاورزان با قیمت مناسب و امکان تأسیس صندوق‌های حمایتی و خرد، هر دو با ۳۰ امتیاز، کم‌اهمیت‌ترین فرصت بیرونی محسوب می‌شوند.

راهبردهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری ...

جدول (۴): ماتریس سوات (عوامل مؤثر بر مهاجرت روستا- شهری در دهستان مورد بررسی)

داخلي	بيروني
ضعف‌ها (W)	تهدیدها (T)
W1- بيكاري	T1- هزینه‌های زیاد زندگی
W2- ناکافی بودن درآمد	T2- دسترسی نامناسب به خدمات آموزشی
W3- نداشتن زمین کشاورزی	T3- فقدان امنیت و تهدیدهای محیطی
W4- کمبود آب کشاورزی	T4- دسترسی نامناسب به امکانات بهداشتی و درمانی
W5- فقدان انگیزه پیشرفت	T5- فقدان امنیت اجتماعی
W6- فقدان مسکن امن، مناسب و ارزان	T6- دشواری دسترسی به امکانات تفریحی و فراغتی
W7- دوری از اقوام و آشنایان و دوستان	T7- اختلاف‌های قومی و قبیله‌ای با روستاهای اطراف
W8- فقدان عرضه امکانات زیربنایی و زیرساختی	T8- ترس از آوارگی و سردرگمی در غربت
	T9- نگرانی از آینده فرزندان
	T10- عدم آموزش مهارت‌های شغلی لازم
	T11- اعتیاد جوانان

داخلي	بيروني
قوت‌ها (S)	فرصت‌ها (O)
S1- پابندی به آداب، رسوم و سنت‌ها	O1- عرضه تسهیلات اعتباری و وام توسط دولت با سود کم
S2- برخورداری از روحیه همیاری و مشارکت	O2- توجه دولت به روستاها در برنامه‌های توسعه
S3- برخورداری از جاذبه‌های طبیعی (میراث طبیعی)	O3- تأمین بیمه‌های رایگان به روستاییان
S4- برخورداری از جاذبه‌های فرهنگی (میراث فرهنگی)	O4- امکان تأسیس صندوق‌های حمایتی و خرد روستایی
S5- قابلیت انجام فعالیت‌های کشاورزی	O5- گرایش به گردشگری روستایی
S6- زندگی در محیط آرام و بی‌دغدغه	O6- تضمین خرید محصولات کشاورزی
	O7- کارآفرینی به منظور تنوع فرصت‌های شغلی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۸۹

درباره ضعف‌های داخلی، پاسخگویان اعتقاد داشتند که درآمد ناکافی و بیکاری، به ترتیب با ۷۲۶ و ۶۹۷ امتیاز، بااهمیت‌ترین ضعف‌های داخلی هستند، در حالی که دوری از اقوام، آشنایان و دوستان با ۳۰۲ امتیاز، کم‌اهمیت‌ترین ضعف داخلی در کاهش مهاجرت است. همچنین عامل فقدان امنیت اجتماعی با ۰/۱۴ امتیاز، مهم‌ترین تهدید بیرونی است و پس از آن به ترتیب، فقدان آموزش مهارت‌های شغلی لازم و نبود امکانات تفریحی و فراغتی با امتیاز نهایی ۰/۱۳، بااهمیت‌ترین تهدیدهای بیرونی هستند. در مقابل، عامل اعتیاد در بین جوانان روستایی با ۰/۰۱ امتیاز، کم‌اهمیت‌ترین تهدید بیرونی است.

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

جدول (۵): ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها)

عوامل داخلی	شاخص‌ها	مجموع امتیازها	وزن نسبی	نمره	نمره وزن
قوت‌ها	پایبندی به آداب، رسوم و سنت‌ها	۲۶۶	۰/۰۵	۴	۰/۱۸
	برخورداری از روحیه همیاری و مشارکت	۲۳۰	۰/۰۸	۴	۰/۳۲
	برخورداری از جاذبه‌های طبیعی	۸۰	۰/۰۲	۳	۰/۰۵
	برخورداری از جاذبه‌های فرهنگی	۵۸	۰/۰۷	۳	۰/۰۳
	قابلیت انجام فعالیت‌های کشاورزی	۲۹۵	۰/۰۵	۴	۰/۲۰
ضعف‌ها	ناکافی بودن درآمد	۷۲۶	۰/۱۳	۱	۰/۱۳
	بیکاری	۶۹۷	۰/۱۲	۱	۰/۱۲
	نداشتن زمین کشاورزی	۵۷۷	۰/۱۱	۲	۰/۲۱
	فقدان عرضه امکانات زیربنایی و زیرساختی	۵۱۷	۰/۰۹	۲	۰/۱۸
	فقدان انگیزه پیشرفت در روستا	۶۹۰	۰/۱۲	۱	۰/۱۲
	کمبود آب کشاورزی	۵۵۸	۰/۱۰	۲	۰/۲۰
	فقدان مسکن امن، مناسب و ارزان	۴۱۰	۰/۰۷	۳	۰/۱۵
	دوری از اقوام، آشنایان و دوستان	۳۱۲	۰/۰۵	۳	۰/۱۱
	جمع	۵۶۱۶	۱	۳۱	۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۸۹

جدول (۶): ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها)

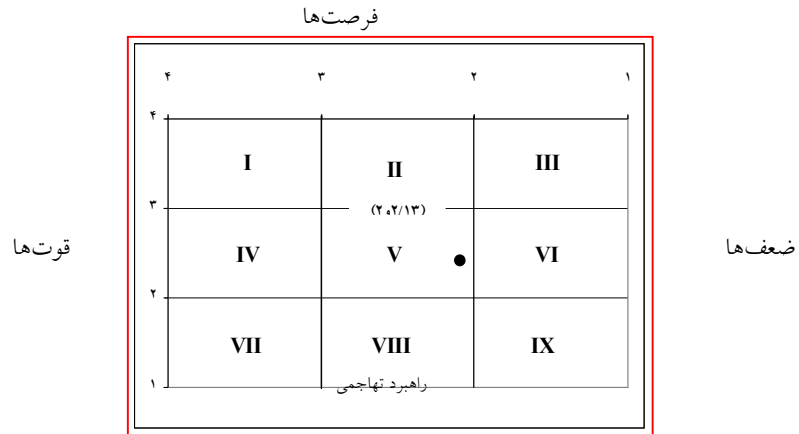
عوامل بیرونی	شاخص‌ها	مجموع امتیازها	وزن نسبی	وزن دهی	امتیاز نهایی
فرصت‌ها	اعطای تسهیلات اعتباری و وام‌های کم‌بهره توسط دولت	۷۹۳	۰/۲۰	۴	۰/۸۲
	توجه دولت به روستاها در برنامه‌های توسعه	۴۰	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
	تأمین بیمه‌های رایگان برای روستاییان	۲۰۰	۰/۰۶	۴	۰/۲۳
	امکان تأسیس صندوق‌های حمایتی و خرد روستایی	۳۰	۰/۰۱	۳	۰/۰۲
	گرایش به گردشگری روستایی	۵۸	۰/۰۲	۳	۰/۰۵
	تضمین خرید محصولات کشاورزی	۳۰	۰/۰۱	۳	۰/۰۲
	کارآفرینی به منظور تنوع فرصت‌های شغلی	۶۹	۰/۰۲	۳	۰/۰۵
تهدیدها	هزینه‌های زیاد زندگی	۴۸۵	۰/۱۳	۱	۰/۱۳
	دسترسی نامناسب به خدمات آموزشی	۴۷۸	۰/۱۲	۱	۰/۱۲
	فقدان امنیت و تهدیدهای محیطی	۳۹۰	۰/۱۱	۱	۰/۱۱
	دسترسی نامناسب به امکانات بهداشتی و درمانی	۳۷۲	۰/۱۰	۱	۰/۱۰
	فقدان امنیت اجتماعی	۲۶۹	۰/۰۷	۲	۰/۱۴
	دسترسی دشوار به امکانات تفریحی و فراغتی	۲۶۶	۰/۰۷	۲	۰/۱۳
	اختلاف‌های قومی و قبیله‌ای با روستاهای پیرامون	۲۱۰	۰/۰۶	۲	۰/۱۲
	ترس از آوارگی و سردرگمی در غربت	۳۰	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
	اعتیاد در بین جوانان روستا	۱۹	۰/۰۱	۲	۰/۰۱
	نگرانی از آینده فرزندان	۳۸	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
جمع	۳۷۷	۱	۳۹	۲/۱۳	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۸۹

راهبردهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری ...

در این راستا، با توجه به ضعف‌ها، قوت‌ها، تهدیدها و فرصت‌های شناسایی شده در منطقه مورد بررسی، راهبرد تهاجمی به منظور کاهش مهاجرت‌های روستا- شهری پیشنهاد می‌شود (شکل ۲)

شکل (۲): راهبرد پیشنهادی کاهش مهاجرت‌های روستا- شهری برای دهستان کوهسار

بدین ترتیب، بر اساس ماتریس عوامل خارجی، شامل فرصت‌ها و تهدیدها (جدول شماره ۶) و عوامل داخلی، شامل قوت‌ها و ضعف‌ها (جدول شماره ۵) که متناسب با هر متغیر، ضرایب اهمیت، رتبه و نمره آنان محاسبه شده است، راهبرد تهاجمی و راهبردهای فرعی پیشنهاد شده در جدول (۷) بیان می‌شود.

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

جدول (۷): راهبردهای تهاجمی پیشنهاد شده

<p>قوت‌ها (S)</p> <p>S1- پابندی به آداب، رسوم و سنت‌ها</p> <p>S2- برخورداری از روحیه همیاری و مشارکت</p> <p>S3- برخورداری از جاذبه‌های طبیعی</p> <p>S4- برخورداری از جاذبه‌های فرهنگی</p> <p>S5- قابلیت انجام فعالیت‌های کشاورزی</p>	<p>مؤلفه‌های داخلی و خارجی مؤثر بر مهاجرت روستا- شهری دهستان کوهسار</p>
<p>راهبرد تهاجمی (SO)</p> <p>بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی برای توسعه گردشگری و تحقق توسعه اشتغال‌زایی و تنوع شغلی در منطقه</p> <p>اعطای تسهیلات و وام‌های کم‌بهره توسط دولت به کشاورزان به منظور توسعه فعالیت‌های کشاورزی و بهبود دسترسی به منابع آب کشاورزی</p> <p>اعطای وام‌های کم‌بهره به منظور ایجاد مسکن امن و مناسب</p> <p>تأسیس صندوق‌های حمایتی و خرد روستایی به منظور توسعه کارآفرینی روستایی و حمایت از فعالیت‌های تولید</p>	<p>فرصت‌ها (O)</p> <p>O1- اعطای تسهیلات اعتباری و وام کم‌بهره توسط دولت</p> <p>O2- توجه دولت به روستاها در برنامه‌های توسعه</p> <p>O3- تأمین بیمه‌های رایگان برای روستاییان</p> <p>O4- امکان تأسیس صندوق‌های حمایتی و خرد روستایی</p> <p>O5- گرایش به گردشگری روستایی</p> <p>O6- تضمین خرید محصولات کشاورزی</p> <p>O7- کارآفرینی به منظور تنوع فرصت‌های شغلی</p>

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۸۹

همان‌طور که در جدول (۷) بیان شده است، در راهبرد مذکور، می‌توان از چند اولویت استفاده کرد تا از طریق آن، بتوان با استفاده از فرصت‌های موجود و نیز قوت‌های داخلی منطقه، فعالیت‌های مؤثری را برای کاهش مهاجرت‌های روستا-شهری انجام داد. در این راهبرد، فعالیت‌هایی نظیر استفاده از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی، به منظور توسعه گردشگری روستایی و توسعه اشتغال‌زایی و تنوع شغلی، اقدامات اولیه دولت از قبیل عرضه تسهیلات و وام‌های کم‌بهره به روستاییان، به منظور توسعه فعالیت‌های کشاورزی و غیره مورد توجه قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری

امروزه یکی از مشکلات بنیانی پیش‌روی جامعه روستایی ایران، خروج نیروی فعال از روستا و گرایش آنها به شهر است و قوانینی که چنین جابجایی‌هایی را محدود کند، برای ممانعت از مهاجرت روستاییان به شهر ناکارا است. از آغاز قرن اخیر، سیاست‌های اتخاذ شده در زمینه نوسازی اقتصادی و اجتماعی، موجب مهاجرت و رشد فزاینده آن شده است. مهاجرت، مجموعه‌ای از تغییرات مهم و بنیانی را در ساختار اقتصادی و اجتماعی کشور پدید آورده است. با توجه به بنیان‌های نظری پژوهش و بررسی‌های میدانی انجام شده به منظور تدوین

راهبردهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری ...

راهکارهای کاهش مهاجرت‌های روستا- شهری، با استفاده از فن سوات پاسخ‌های عملی در دو بخش اقتصادی، اجتماعی و محیطی نشان دادند که توسعه فرصت‌های شغلی به منظور بهره‌گیری از قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی منطقه‌ای، از مهم‌ترین راهکارهای مقابله با مهاجرت‌های روستا- شهری است. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهند که می‌توان با توسعه کارآفرینی و نیز رویکرد مشارکتی به برنامه‌های توسعه روستایی، ضمن تقویت روحیه و رشد انگیزه، به تقویت امید در روستاها پرداخت تا از این طریق، انگیزه ماندگاری را در روستاها افزایش داد. البته سیاست‌گذاری و برنامه‌های دولت نیز بر مهاجرت مؤثر است. مدیران دولتی می‌توانند با انجام فعالیت‌هایی، مانند حمایت از تولیدکنندگان داخلی، تضمین خرید محصولات کشاورزی و ایجاد بازارهای فروش داخلی و خارجی برای آنها و غیره، بر مهاجرت مسلط شوند، ولی برنامه‌ریزی‌های بخشی و قطب‌گرا می‌توانند نتایج معکوسی در این زمینه داشته باشند.

منابع

- ارشاد، فرهنگ و آقایی، داود (۱۳۸۱). تصویری از مهاجرت در استان خوزستان در دهه ۱۳۶۵-۱۳۷۵ و موضوع مهاجرت بازگشتی. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۴ (۱)، ۷۹-۸۹.
- ازکیا، مصطفی و زارع، عادل و ایمانی، علی (۱۳۸۷). *رهیافت‌ها و روش‌های تحقیق کیفی در توسعه روستایی*. تهران: نشر نی.
- تودارو، مایکل (۱۳۶۷). *مهاجرت‌های داخلی در کشورهای در حال توسعه*. ترجمه مصطفی سرمدی و پروین رئیسی. تهران: دفتر بین‌المللی کار.
- دانشورکاخکی، محمود؛ دهقانیان، سیاوش؛ کریم کشته، حسین؛ گلریزضیایی، زهرا (۱۳۸۵). بررسی تأثیر افزایش بهره‌وری کشاورزی بر مهاجرت روستایی در ایران. *مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی*، ۴، ۲-۲۱.
- زنجانی، حبیب‌الله (۱۳۸۰). *مهاجرت*. تهران: انتشارات سمت.
- طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۰). *تحلیلی بر عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا- شهری*. تحقیقات جغرافیایی. سال شانزدهم. ۳، ۶۸-۸۹.
- فیروزنیا، قدیر (۱۳۸۵). *تبیین استمرار کارکرد اقتصادی روستاهای در معرض تخلیه جمعیتی شهرستان قزوین*. رساله دکتری. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- قاسمی اردهایی، علی (۱۳۸۵). *بررسی علل مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران با فراتحلیل پایان‌نامه‌های تحصیلی (مقطع زمانی ۱۳۵۹-۸۳)*. روستا و توسعه، ۹ (۱)، ۵۱-۸۰.
- لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۶۸). *نظریات مهاجرت*. شیراز: انتشارات نوید شیراز.
- محمدی یگانه، بهروز؛ مهدوی، مسعود؛ قدیری معصوم، مجتبی (۱۳۸۳). نقش عوامل جغرافیای طبیعی در ناپایداری و مهاجرت‌های روستایی استان زنجان، پژوهش‌های جغرافیایی، (دوره: ۳۶، شماره: ۳)، ۴۸، ۲۰۱-۲۲۰.

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سرشماری آماری نفوس و مسکن شهرستان هشتروند.

Adamo, S. (2003). *social sustainability and social Resilience Rural communities in dry lands: the case of jachal (Argentina) in the 19an centuries*. Association. Dallas. Texas.

Fei, J. C. H. & R. G. (1961). A Theory of Economic Development. *Am. Econ Rev*, 51 (4). 533-565.

Lewis, W. A. (1954). Economic development with unlimited supplies of labor. *Manchester School of Econ. Social study*. 22, 139-192.